

dislere, çeşitli âlim ve şairlerin Mısır'a dair söz ve şiirlerine, ülkelerin coğrafi taksimi gibi konulara temas ettikten sonra sırasıyla eski Mısır, Hulefâ-yi Râşidîn, Emevîler, Abbâsîler, Tolunoğulları, İhşidîler, Fâtımîler, Eyyûbîler ve 764'e (1363) kadar Memlûk tarihinden bahseder. İkinci bölümde ise 15 Şâban 764-15 Şâban 815 (30 Mayıs 1363 - 20 Kasım 1412) tarihleri arasındaki dönemi anlatır. Eserin II. cildi 815-872 (1412-1468), III. cildi 872-906 (1468-1501), IV. cildi 906-921 (1501-1515), V. cildi de 922-928 (1516-1522) yılları arasındaki olayları ihtiva eder.

İbn İyâs bazı tarihçiler gibi yalnız vak'aları nakletmekle kalmamış, bir kısım olayların yorumunu da yapmış, eserin bilhassa kendi devrine ait kısımlarında daha ayrıntılı bilgiler vermiştir. Bunlar arasında azil ve vefat haberleri, idarî nizamlar, içtimâî durumlar, dinî ve gayri dinî bayramlarla oyun ve av eğlenceleri, Nil'in yükselme ve alçalma zamanları, ay ve güneş tutulmaları, rüzgâr ve yağmurla ilgili meteorolojik bilgilerle âlim, edip, şair, tarihçi ve ileri gelenlerin biyografileri, mes-cid, zâviye, türbe gibi tesisler, fiyatlar ve meskûkât*la ilgili bilgiler eserin başlıca konularını teşkil etmektedir.

Eserin dikkati çeken yönlerinden biri, son cüzde, Yavuz Sultan Selim'in Mısır dönüşü Kahire'den İstanbul'a getirdiği 100 kadar Memlûklü bey, kadı, memur, mühendis, tâcir, usta ve sanatkârın isimlerini vermesi; diğeri ise Mısır'ın ilhakından sonra Osmanlılar'ın orada çeşitli sahalarda yaptığı değişikliklerden bahsetmesidir.

Bazı araştırmacılar, 922-928 yılları arası olaylarını ihtiva eden son cildin İbn İyâs'a ait olabileceğinden şüphe etmekte iseler de eserin üslûbu bir yana son cildin müellif nüshasının bulunması (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 4198-4199), bu husustaki şüpheleri tamamen ortadan kaldırmıştır.

Müellif eserinde Mes'ûdî, İbn Asâkir, İbnü'l-Esir, İbn Abdülhakem, Sayrafi, Zehbî, İbn Hacer, Safedî, Makrîzî, İbn Dokmak, Sehâvî, İbn Tagrıberdî ve Aynî gibi tarihçilerin eserlerinden geniş ölçüde faydalanmıştır.

Özellikle son devrin siyasî ve askerî olaylarından başka Memlûk Devleti'nin idarî, hukukî, iktisadî, mimari ve edebî durumlarıyla sanatları hakkında verdiği bilgiler bakımından gerçekten zengin bir muhtevaya sahip olan *Bedâ'î u'z-zühûr* ilk defa Mısır'da yayımlanmış (Ka-

hire 1301-1306; Bulak 1311-1312), daha sonra eserin son üç cildi Paul Kahle ve Muhammed Mustafa tarafından "Bibliot-heca Islamica" serisi içinde 1931-1936 yılları arasında sıra gözetilmeden neşredilmiştir. Fakat Alman Müsteşrikler Cemiyeti'nin (Deutsche Morgenlandischen Gesellschaft) üstlenmiş olduğu bu neşre ait bütün kitapların cemiyetin Leipzig'deki mahzenlerinde II. Dünya Savaşı'nda yanması üzerine *Bedâ'î u'z-zühûr*'un yeniden neşri gündeme gelmiştir. Bunun üzerine Muhammed Mustafa tarafından hazırlanan yeni tenkitli metnin son üç cildi (III-V) 1960-1963, ilk iki cildi ise (I/1, 1/2, II) 1972-1975 yıllarında Kahire'de yayımlanmıştır. Muhammed Mustafa eserin bu neşrinde başta Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki müellif nüshası olmak üzere Leiden, Paris, Viyana, Londra ve Tahran kütüphanelerinde bulunan nüshaları da gözden geçirmiştir. Hatta bununla da yetinmeyerek İbn İyâs'ın nakillerini ona kaynaklık eden müelliflerin eserleriyle de karşılaştırmış ve bunlara dipnotlarda işaret etmiştir.

Bedâ'î u'z-zühûr'un bazı bölümleri İngilizce ve Fransızca'ya da çevrilerek yayımlanmıştır (bk. *El²* [Fr.], III, 837).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İyâs, *Bedâ'î u'z-zühûr*, I-V; *Keşfü'z-zunûn*, I, 229; F. Wüstenfeld, *Die Geschichtschreiber der Araber und ihre Werke*, Göttingen 1882, nr. 513; Serkis, *Mu'cem*, s. 42-43; Brockelmann, *GAL*, II, 295; *Suppl.*, II, 405 vd.; Muhammed Mustafa, "Bedâ'î u'z-zühûr fî vakâ'î i'd-dühûr l'İbn İyâs", *Tî*, III, 249-270; M. Sobernheim, "İbn İyâs", *İA*, V/2, s. 758-759; W. M. Brinner, "İbn İyâs", *El²* (Fr.), III, 835-837.

CEVAT İZGİ

BEDÂİYYE

(bk. BEDÂ).

BEDÂÜNÎ, Abdülkâdir

(عبدالقادر البدائوني)

Abdülkâdir b. Mülûkşâh el-Bedâünî
(ö. 1024/1615 [?])

Bâbürlüler devrinde
Hindistan'da yaşayan tarihçi ve
ilim adamı.

1540'ta Câypûr'daki Toda Bhim'de, Nâsirüddin Hümâyûn'un saltanatının son zamanlarında doğdu. Babası, Beçu Senbhelî'nin talebesi Şeyh Mülûkşâh el-Bedâünî, hayatının ilk yıllarını Toda Bhim'in kuzeydoğusundaki Besâver'de geçirdi. Abdülkâdir 1553'te Senbhel'de Şeyh Hâ-

tim'den ders aldı. 1559'da babası ile Bâbürlüler'in büyük kültür merkezi olan Agra'ya gitti ve orada müftü Ebû'l-Feth b. Abdülgafûr, Ebû'l-Fazl Allâmî ve Şeyh Mübârek Nâgavî'nin yanında öğrenimine devam etti. Hanefî hukukçusu Kadî Ebû'l-Meâlî'den de ders gördü. 1562 yılında babası vefat edince memleketi Bedâün'a dönmek zorunda kaldı. Bir müddet sonra Hindistan'da "Farsça'yı en iyi yazan Türk" diye şöhret bulan Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin mensup olduğu Hezâre-i Lâcin kabilesinin yaşadığı Patiyâ-lî'ye gitti. Câgîrdâr Hüseyin Han'ın hizmetine girerek dokuz yıl kadar onun yanında kaldı.

1574'te dostu Hakîm Aynülmülk ve Cemal Han Kurçî tarafından Bâbürlüler'in büyük hükümdarlarından biri olan Celâleddin Ekber Şah'a takdim edildi ve aynı yıl saray imamlığına getirildi. "Meded-i maas" olarak 1000 bigalık timar tevcih edildi ve bundan dolayı kendisine "hezârî" lakabı verildi. Ekber Şah'ın başlattığı kültürel faaliyetlere katıldı, bazı Arapça ve Sanskritçe eserleri Farsça'ya tercüme etti. Bu arada XVI. yüzyılın büyük tarihçilerinden *Tabakât-ı Ekberî* müellifi Nizâmeddin Ahmed Herevî ile tanıştı ve onun himayesini gördü. Muhtemelen 1615 yılında öldü. Ebced hesabı ile tarih düşürmekte usta olan Bedâünî şiirlerinde Kâdirî mahlasını kullanmıştır.

Eserleri. 1. *Müntehabü't-tevârih* (Târîh-i Bedâünî). Bedâünî İslâm dünyasında bu eserle şöhrete kavuşmuştur. Üç cilt olan *Müntehabü't-tevârih*'in birinci cildi, Gazneli Hükümdarı Sebük Teğin'in tahta çıkışından (366/977) Bâbürlü hükümdarı Hümâyûn'un ölümüne (963/1556) kadar Hindistan tarihini ihtiva eder. İkinci cilt Ekber Şah'ın ilk kırk yılına (1556-1596) ayrılmıştır. Son ciltte ise çağdaşı olan Bâbürlü âlim, şair, filozof, hekim ve sülâhîlerin kısa biyografileri verilmiştir. Eserin özellikle ikinci cildi, Ekber Şah'ın dinî görüş ve faaliyetleri konusunda koyu bir sünî olan müellifini mütalaalarını ihtiva etmesi bakımından önem taşımaktadır. Bedâünî'nin bu eseri yazarken faydalandığı başlıca kaynak Nizâmeddin Ahmed'in *Tabakât-ı Ekberî* adlı kitabıdır. Müellif Ekber Şah'ın din konusundaki düşüncelerini ve bazı tutum ve davranışlarını tenkit ettiği için sağlığında eserini gizledi. *Müntehabü't-tevârih*'in Farsça aslı Ahmad Ali, Kebîrüddin Ahmad ve W. Nassau Lees tarafından iki cilt halinde yayımlanmıştır (Calcutta 1864 - 1869; Lucknow 1868). Eserin

birinci cildi G. S. A. Ranking (Calcutta 1898), ikinci cildi H. W. Lowe (Calcutta 1884, 1924), üçüncü cildi de W. Haig (Calcutta 1913, 1925; Patna 1973) tarafından İngilizce'ye çevrilmiş ve bu tercüme 1986'da Delhi'de ofset olarak tekrar neşredilmiştir. 2. *Necâtü'r-reşîd*. Ahlâkî, tasavvufî ve tarihî bazı hikâyeleri ve o dönemdeki Mehdîlik hareketiyle ilgili bilgileri ihtiva eden bu eser de yayımlanmıştır (Lahor 1972). 3. *Nâme-i Hîred-efzâ*. *Singhâsan Battîsî* adlı Sanskritçe eserin Farsça tercümesidir. 1581'de tamamlanan eser çeşitli konulardaki meşhur Hint hikâyelerini ihtiva etmektedir. Bugün aynı adı taşıyan birçok tercüme bulunmakla beraber (Storey, I/1, s. 437) bunlardan hiçbirinin Bedâüni'ye aidiyeti kesin değildir. 4. *Rezmânâme*. 1582'de Ekber Şah'ın emriyle tamamlanan bu eser Hindûlar'ın ünlü kitabı *Mahâbhârata*'nın tercümesidir (yazma nüshaları için bk. Storey, I/1, s. 437-438).

Kaynaklarda adı geçen eserlerinden bazıları da şunlardır: 1. *Kitâbü'l-Ehâdîs*. Cihadın faziletine dair kırk hadisi ihtiva eden bu eser 1571'de tamamlanarak 1578'de Ekber Şah'a takdim edilmiştir. 2. *Terceme-i Kitâb-ı Râmâyen*. Ekber Şah'ın emriyle özet olarak Sanskritçe'den Farsça'ya çevrilen eser, destanî mahiyetteki *Râmâyen*'in tercümesi olup 1588'de tamamlanmıştır. 3. *Terceme-i Târîh-i Keşmîr*. 1590'da tamamlanmış olup muhtemelen *Râjâ-tarangînî* adlı Sanskritçe eserin bazı ilâvelerle Farsça'ya tercümesidir. Bu eser daha önce Şah Muhammed Şahâbâdî tarafından da Farsça'ya çevrilmiştir. 4. *Târîh-i Elîf*. Aralarında Bedâüni'nin de bulunduğu bir heyet tarafından hazırlanan bu eser başlangıçtan 1592'ye kadar umumi bir İslâm tarihidir. İlk bölümleri Bedâüni tarafından gözden geçirilmiştir. 5. *Baḥrû'l-esmâr*. Daha önce Keşmir Sultanı Zeynelâbidîn (1420-1470) adına Farsça'ya tercüme edilmeye başlanan *Kathâsarit-sâgara* adlı Sanskritçe eserin tercümesidir. 1595'te tamamlanan eserin son cildinin tercümesini Bedâüni yapmış ve birinci cildin tercümesini gözden geçirmiştir. 6. *İntihâb-ı Câmî-i Reşîdî*. 1592'de tamamlanmış olup Reşîdüddîn'in *Câmî'u't-tevârîh* adlı eserinin Arapça nüshasının özetidir. 7. *Terceme-i Mu'cemül-büldân*. Yâkût el-Hamevî'nin *Mu'cemül-büldân* adlı eserinin tercümesidir. Aralarında Bedâüni'nin de bulunduğu on iki kişilik bir heyet tarafından 1590'da Farsça'ya çevrilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

Abdülkâdir el-Bedâüni, *Müntehabü't-tevârîh* (nşr. N. Lees v.dğr.), Calcutta 1869; a.mlf., a.e. (trc. G. Ranking v.dğr.), Calcutta 1898; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 435-440, 679; I/2, s. 1309; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâ-ṭir*, V, 244-247; Browne, *LHP*, IV, 165; Muham-mad Mujeeb, "Badauni", *Historians of Medieval India*, New Delhi 1968, s. 106-112; Gholam Ra-sul, *The Origin and Development of Muslim Historiography*, Dakka 1984, s. 99-102; M. L. R. Choudhury, *The Din-i İlahî or the Religion of Akbar*, New Delhi 1985, s. 172-176; Fauzia Zareen Abbas, *Abdul Qadir Badauni*, Delhi 1987; Tara Chand — S. A. H. Abidi, "Darya-i Asmar", *JC*, XLVI/3 (1972), s. 235-244; T. W. Haig, "Bedâ'ünî", *IA*, II, 438-439; P. Hardy, "Ba-dâ'ünî", *EJ*² (İng.), I, 856-857; A. S. Bazmee Ansari, "Badâ'ünî 'Abd-al-Qâder", *Elr*, III, 364-365.

ENVER KONUKÇU

BEDÂÜNÎ, Nizâmeddin

(bk. NİZÂMEDDİN EVLİYÂ).

BEDÂÜNÎ, Nur Muhammed

(نور محمد البدائنی)

Seyyid Nûr Muhammed el-Bedâüni
(ö. 1135/1723)

Mutasavvıf,
meşhur Nakşibendî şeyhlerinden
Mirza Mazhar Cân-ı Cânân'ın
mürşidi.

Nakşibendî silsilesinde ve bütün Nakşî kaynaklarda yer almakla birlikte hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Nakşibendiyye tarikatının Müceddidiyye kolunun kurucusu İmâm-ı Rabbânî'nin torunlarından Şeyh Seyfeddin es-Serhendî'nin (ö. 1096/1685) halifesidir. Şeyhin ölümünden sonra Abdülhak Muhad-dis ed-Dihlevî'nin oğlu Hâfız Muhammed Muhsin'in sohbetlerine devam etti. Kaynaklarda zâhir ve bâtın ilimlerini bilen, zühd ve takvâ sahibi bir sûfî olarak tanıtılan Bedâüni'nin Hz. Peygamber'in sünnetine titizlikle uyduğu, sürekli hadis, sîret ve şemâil kitapları okuduğu bildirilmektedir. 11 Zilkade 1135'te (13 Ağustos 1723) Delhi'de vefat etti. Seyfeddin Serhendî'nin müridlerinden Newvâb Mükerrrem Han'ın Nizâmeddin Evliyâ Türbesi civarında bulunan bağına defnedildi. En önemli halifesi olan Mazhar Cân-ı Cânân daha sonra buraya bir türbe yaptırdı.

Bilmeyerek dahi olsa sünnete aykırı bir davranışta bulunduğu zaman günlerce tesiri altında kalan Bedâüni on beş yıl *istiğrak** halinde kalmış, sadece na-

maz vakitlerinde *sahv** haline dönmüş-tü. Kendisine yapılan bağışları kabul etmemesi, okumak için dünya ehli bir kimseden ödünç olarak aldığı kitabı gafletlerinin karanlığı sarmıştır diye okumanın helâl olduğundan emin olmak için ekmeğini kendi eliyle pişirmesi, Bedâüni'nin dünya ehline duyduğu güvensizlik kadar zühd ve takvâ konusundaki titizliğini gösteren örneklerdir.

BİBLİYOGRAFYA:

Gulâm Ali Dihlevî, *Maḳâmât-ı Mazhariyye*, İstanbul 1986, s. 27-30; Gulâm Mustafa Han, *Levâ'ih-i Ḥankâh-ı Mazharî*, Haydarâbâd 1392, s. 20, 258; Abdülmecid el-Hânî, *el-Ḥadâ'iqü'l-verdiyye*, Kahire 1308, s. 200-201; Hocazâde Ahmed Hilmi, *Hadikatü'l-evliyâ*, İstanbul 1318, s. 115-117; Muhammed Murad el-Kâzânî, *Tez-yilü'r-Reşehât* (Reşehât içinde), Mekke 1300, s. 49-53; Muhammed er-Rehâvî, *el-Envârü'l-kudsiyye*, Kahire 1344, s. 201-202; Athar Abbas Rizvî, *A History of Sufism in India*, Delhi 1983, II, 246; Nurbahş Tevekkülü, *Tezkire-i Meşâyih-i Nakşibendiyye*, Lahor 1976, s. 279-282.

HAMİD ALGAR

BEDÂ'YIU'İ-ÂSÂR

(بداييع الآثار)

Cinânî

(ö. 1004/1595)

tarafından kaleme alınan
hikâye mecmuası.

Cinânî'nin bu eserini, hikâye ve latife-yeye düşkünlüğü ile tanınan, ancak meddah ve kıssahanlardan hep aynı hikâyeleri dinlemekten usanarak III. Murad'ın kendisinden hiç duyulmamış hikâyeleri ihtiva eden yeni bir mecmua tertip etmesini istemesi üzerine hazırladığı kaydedilmektedir. Nitekim şair eserinin mukaddimesinde hikâyelerin işitilmemiş olmasına dikkat ettiğini belirtmiş, ancak Sultan Murad'dan hiç söz etmemiştir. Bu sebeple eserin önceden tertip edilip daha sonra padişahın arzusu üzerine kendisine takdim edildiği de düşünülebilir.

Cinânî'nin tek mensur eseri olan *Bedâ'iyü'l-âsâr*'daki hikâyelerde daha çok günlük hayata yer verildiğinden bunlar bazı millî ve mahallî çizgiler de taşımaktadır. Bu özelliğiyle yer yer tarihî olaylara da ışık tutan eser bilhassa folklor malzemesi bakımından zengindir ve benzerleri arasında ayrı bir önem taşımaktadır. Arap ve Acem kaynaklarından alınan hikâyelere çok az yer verilen eserde Anadolu ve Rumeli hayatını aksettiren orijinal hikâyeler çoktur ve bunlar